

Stručni rad
Primljen: 15.12.2013.

UDK: 35.08(497.6)(045)

FUNKCIONALNA UPRAVA NA PRIMJERU JAVNIH SLUŽBI U BOSNI
I HERCEGOVINI

FUNCTIONAL GOVERNANCE IN THE CASE OF PUBLIC SERVICES IN
BOSNIA AND HERZEGOVINA

Amel Delić

Fakultet za upravu u Sarajevu
Pridružena članica Univerziteta u Sarajevu
Patriotske lige 41, 71000 SARAJEVO
amel.delic@fju.unsa.ba

Sažetak

Uloga javne uprave, koja se ogleda u praćenju i unaprjeđenju stanja u oblastima društvene regulacije i izvršavanju propisa u tu svrhu, se može posmatrati u organizacijskom i funkcionalnom smislu. Jedan od oblika kroz koje se ostvaruje savremena, funkcionalna uprava jesu javne službe, kao specifična aktivnost uprave po načelima javnog i djelimično privatnog prava. U složenom sistemu vlasti u Bosni i Hercegovini, javne službe su još uvijek nedovoljno prepoznate kao instrument efikasnog, transparentnog, odgovornog i jednostavnog zadovoljenja potreba građana i njihovih organizacija, odnosno, općeg, društvenog interesa. Neadekvatna pravna regulacija, uspostavljena djelimično na više nivoa vlasti, uspostavlja javne službe u obliku javnih ustanova, javnih preduzeća i stručnih organa uprave. Iako u određenoj mjeri prati savremene standarde u razvoju javnih službi, bosanskohercegovački propisi smo površno definišu ovu oblast kao zasebnu cjelinu. Primjetan je i nedostatak vizije i hrabrosti u značajnijoj primjeni ovih normi i standarda, po uzoru na zemlje regiona i razvijene zemlje.

Ključne riječi: društvena regulacija; funkcionalna uprava; javne službe; opći i partikularni interesi; efikasnost; fleksibilnost; odgovornost; ustanove; preduzeća.

Abstract

The role of public administration, reflected in the monitoring and improving the conditions in the areas of social regulation, and enforcement of regulations for this purpose, can be seen in the organizational and functional meaning. One of the forms through which the modern, functional governance is achieved are public services, as the specific activity of the administration in accordance with the public and, partially, the private law. In a complex system of government in Bosnia and Herzegovina, public services are still not recognized as an instrument of efficient, transparent, accountable and easy to satisfaction of the citizen and their organizations needs, or general, public interest. Inadequate legal regulation, established partially on several levels of government, establishes the public services in the forms of public institutions, public companies and professional administrative bodies. Although they follow to some extent the contemporary standards in the development of public services, the Bosnian regulations are superficially defining this area. The lack of vision and courage in significant application of these norms and standards is notable, when compared with the region and developed countries.

Keywords: social regulation; functional governance; public services; general and particular interests; efficiency; flexibility; accountability; institutions; enterprises.

Uvod

U savremenom, tehnološki razvijenom društvu, pod pritiskom sve složenijih ambicija i standarda, vrlo često se formalno provode određeni društveni obrasci, bez suštinskog posmatranja i usmjeravanja određenih pojava. Zbog toga se određene pojave i procesi ne shvataju na odgovarajući način i uz strah od nepoznatog se bezrazložno usložnjavaju svakodnevni životni postupci. Zbog značajno izražene formalnopravne regulacije i djelovanja niza tipskih, ali i specijaliziranih državnih organa, često se zaboravlja suštinska uloga

države. Shodno tome, čine se greške u organizaciji i djelovanju državne vlasti. Naravno, uloga države u praksi, kao i shvatanju teoretičara, se, kroz organizovano društveno djelovanje, mijenjala. Ipak, najvećim dijelom historije su ljudi težili da kvalitetnije ostvare svoje pojedinačne i zajedničke potrebe oslanjajući se na složenu zajednicu, kakva je država. Različita iskustva i teorijska shvatanja su evoluirala do nivoa spoznaje da država postoji kao instrument zadovoljenja zahtjeva pojedinaca i njihovih organizacija, ako i promocije i zaštite zajedničkih vrijednosti, odnosno općeg interesa. Zadatak države je da kreira i nadzire društveni razvoj kroz složeni sistem normi i organa vlasti, nastojeći osmisliti najadekvatnije metode kompatibilne društvenoj svijesti. Diskusije teoretičara iz oblasti upravljanja, uprave i upravnog prava ističu postojanje najmanje dva shvatanja javne uprave: organizacijsko i funkcionalno. Prema prvom, organizacijskom, shvatanju, izraz javna uprava obuhvata državne organe i institucije koje vrše ili se na njih prenosi javno ovlaštenje za obavljanje upravne djelatnosti. Ovakvo formalno posmatranje javne uprave primarno ističe organe, norme i oblike vršenja upravne djelatnosti, te je po prirodi manje prilagodljivo društvenim promjenama. Drugo, materijalno, shvatanje, suštinu uprave vidi u upravnoj djelatnosti, bez obzira koji društvena organizacija ili pojedinac i u kojem obliku vršili tu djelatnost. Obzirom da država ne bi trebala postojati zbog interesa vladara, vladajuće elite ili birokratiziranih organa i standarda, nego radi promocije općih i pojedinačnih interesa, smatramo da savremena uprava treba da se razvija u simbiozi funkcionalnog i organizacijskog. Neophodno je kreirati uslove za funkcionalno upravno djelovanje uz precizno određeni minimum organizacije i nadzora.

U tom smislu, savremeno shvatanje javnih službi jeste jedan od mogućih modela upravnog djelovanja, odnosno ostvarenja uloge javne uprave u sistemu društvene regulacije.

Izraz javna služba se najčešće koristi da označi usluge koje građanima pruža državna i nedržavna uprava, bilo direktno putem javnog sektora ili saradujući sa privatnim subjektima koji omogućavaju, odnosno pružaju građanima zadovoljenje različitih potreba. Izraz je vezan za tzv. "društveni konsenzus", koji podrazumijeva da bi određene usluge trebale biti dostupne svima, bez bilo kakvog oblika diskriminacije (nacionalne, vjerske, rasne, polne, imovinske, političke i sl.). To u praksi znači da javno preduzeće ili privatno

pravno ili fizičko lice koje je ovlastio nadležni državni organ, ne može, npr. odbiti očistiti određeni dio grada od snježnih padavina, jer tu eventualno živi neka specifična grupa građana, jer bi time bilo narušeno jedno od osnovnih ljudskih prava tih građana, o slobodi kretanja, i bilo ugroženo normalno odvijanje njihovih svakodnevnih životnih potreba. A država je dužna obezbjediti građanima zadovoljenje određenih potreba od javnog interesa.

Prema sociološkoj teoriji Leon Digija, javna služba predstavlja organizovanu djelatnost socijalnih funkcija. Te djelatnosti vrše upravljači putem državne prinude. Za Digija samo shvatanje države se zasniva na zajednici javnih službi koje su organizovane i kontrolisane od strane vlada, a bez kojih bi mnoge funkcije društva odnosno svakodnevni život i rad građana značajno bio ugrožen ili čak u potpunosti doveden u pitanje.

U određenim situacijama javna služba može imati obilježja javnog dobra, ali se uglavnom radi o uslugama koje se u skladu sa pozitivnim normama mogu obezbjediti na tržištu. Uglavnom javne službe ne podrazumijevaju proizvodnju određenih dobara, nego usluga. U određenim situacijama se dešava da javne službe imaju monopol u određenoj oblasti.

Poslovi javnih službi se mogu odnositi na proizvode i usluge koji se teško mogu obezbjediti djelovanjem pojedinca ili manjih grupa ili ih je potrebno obezbjediti uz korištenje posebne opreme, posebnih uslova, znanja i vještina. Nekada, a samo djelimično i danas, vršenje poslova iz nadležnosti tih službi smatralo se činjenjem dobra široj društvenoj zajednici, čineći značajne napore bez naknade ili sa umanjenom naknadom. Danas, poslove javnih službi obavljaju uglavnom profesionalni zaposlenici.

2. Razvoj javnih službi

Historijski gledano, pojam “javne službe” pojavio se u razvijenim zemljama krajem XIX stoljeća uporedo sa administrativnim razvojem gradova, koji su u tom periodu načinili prve značajnije korake ka razvoju sistema vodovoda i gasovoda, te pružanju usluga u tim segmentima života stanovnicima tih gradova. Razvijajući se, uprava je nastojala obezbjediti zadovoljenje potreba građana i u ostalim oblastima, poput napajanja električnom energijom, zdravstva, itd.

Ipak, u početku je javna služba bila uglavnom vezana za oblasti uz koje je dolazila i primjena fizičke prinude.

Zvanično, pojam "javna služba" nastao je krajem XIX stoljeća u radu francuskog Državnog savjeta. Oni su taj pojam posmatrali kao aktivnost uprave po načelima javnog prava.

Iz njihovih akata se može zaključiti da pravni sistem po pitanju javnih službi djeluje drugačije od sistema privatnog prava

Značajan doprinos razvoju javne službe dali su i francuski pravni teoretičari, kojima se pridružuje i njemačka pravna škola. U preambuli ustava Francuske iz 1946. godine je bilo navedeno: "Sva dobra, svako preduzeće koje ima ili dobije svojstvo nacionalne javne službe ili monopola mora postati vlasništvo društva."¹

Te dvije zemlje su, uz skandinavske zemlje, i danas najviše razvile funkcije zadovoljenja općih potreba građana putem sistema javnih službi.

Posmatrajući nastanak i razvoj javnih službi na našim prostorima uviđamo da se u Jugoslaviji od 1952. godine veliki broj djelatnosti proglašava javnim službama. Nedostatak tog čina se ogleda kroz nejasno utvrđene kriterije za osnivanje i funkcionisanje tih službi.

U pozitivnopravnim propisima iz 1963. godine izraz "javna služba" biva zamijenjen terminom "radna organizacija". Novi termin je označavao oblik kroz koji se ostvaruju privredne djelatnosti i društvena lica (službe) u oblasti obrazovanja, nauke, kulture, zaštite zdravlja, socijalne zaštite i drugih društvenih službi.

Ustav iz 1974. godine uvodi pojam "djelatnosti" odnosno "poslovi od posebnog društvenog interesa" u oblastima odgoja, obrazovanja, naučno – istraživačke djelatnosti, kulture, informisanja, zdravstvene i socijalne zaštite, komunalnih i stambenih pitanja itd.

Neke republike tadašnje države 1990. ponovo počinju koristiti izraz "javna služba". Tako se, na primjer, Ustavom Republike Hrvatske iz 1990. garantuje

---

¹ Breban, G., *Administrativno pravo Francuske, CID, Podgorica, 2002., str. 121.*

svakom građaninu podjednako pravo da ravnopravno bude primljen u javne službe. Takođe se navodi da se zakonom može ograničiti javnim službama pravo na štrajk, što ukazuje na neophodnost njihovog funkcionisanja u svim uslovima, jer one predstavljaju nezamjenjiv uslov života i rada ljudi na određenom području. Ustavom se detaljnije ne definišu ni organizacija ni funkcionisanje ovih službi, nego se to prepušta zakonima.

A, baš kao što se vidi u ovom primjeru da najviši pravni akt detaljno ne uređuje ovu materiju, tako, vrlo često i uprava na državnom nivou prenosi svoja ovlaštenja iz oblasti javnih službi, nižim, često lokalnim nivoima vlasti. Vrlo često i državni organi vlasti povjeravaju pod posebnim uslovima određene djelatnosti javnih službi komercijalnim službama, preduzećima i sličnim organizacijama.

Savremena shvatanja teoretičara, koja se praktično reflektuju u djelovanju javnih službi zemalja Evropske unije, govore o javnim službama kao stubovima, esencijalnim faktorima funkcionisanja životnih tokova, koji bi morali biti univerzalno zagarantovani iz moralnih razloga. U razmišljanjima evropskih teoretičara ostvarenje funkcija javnih službi se povezuje sa osnovnim ljudskim pravima i slobodama, garantovanim međunarodnim deklaracijama i poveljama. Ipak, oni prave razliku između usluge gradskog prevoza i frizerskih usluga, npr., ističući kako postoje određeni kriteriji utvrđivanja javnih interesa neophodnih za život i rad građana na nekom području.

U zemljama u kojima se naročito razvila uloga države blagostanja, najčešće se u djelokrugu javnih službi nalaze sljedeće oblasti života građana:

- Vojska
- Policija
- Zdravstvo
- Obrazovanje
- Javni prevoz
- Elektoro – energetski sektor
- Ustanove za socijalni rad
- Vatorgasna služba

- Javni radio – televizijski servis
- Telekomunikacije
- Urbanizacija
- Komunalne usluge, vodovod, plinovod i sl.

Najveći broj javnih službi ostvaruje se u djelatnostima kroz oblik ustanove. U većini zemalja usluge javnih službi još uvijek pružaju državne upravne službe ili preduzeća i ustanove koje oni osnivaju, odnosno javnopravna lica. Najveći izuzeci su prisutni u Sjedinjenim Američkim Državama i Velikoj Britaniji gdje je sudjelovanje privatnih pravnih i fizičkih lica prisutno u značajnoj mjeri. Ipak se funkcionisanje privatnih pravnih lica u oblasti zadovoljenja općih potreba strogo reguliše i nadzire, usvajanjem posebnih normi i donošenjem posebnih akata ili djelovanjem posebnih komisija kao što je slučaj sa SAD (Public Utility Commission).

3. Teorijsko određenje javnih službi

U vrijeme kada je nastala javna služba je nosila tri simultana elementa. Prvi elemenat je zadatak od općeg (javnog) interesa, drugi elemenat je institucija koja je osiguravala izvršenje tog zadatka i treći elemenat je pravni poredak koji je predstavljao upravno (administrativno pravo).²

Također se smatra da je javna služba djelatnost javne uprave, koja se obavlja pod vladavinom javnog prava, odnosno da je javna služba tehnički postupak putem kojega se zadovoljavaju potrebe od općeg interesa.

Prema savremenim shvatanjima, početni simultani elementi o kojima govori Đelmo su odvojeni, što za posljedicu ima da se sve više oblast javnih službi uređuje privatnim pravom.

Javna služba se može posmatrati kroz dva odvojena pojma. Formalni pojam polazi od samog nosioca službe. Bitno je da službu obavlja neko javnopravno lice pa da služba dobije karakter javne službe. Materijalni pojam javne službe naročito potencira njen materijalni sadržaj. Služba

---

² Đelmo Z.: *Pravno uređenje javne uprave, Fakultet za javnu upravu, Sarajevo, 2009., str. 405.*

mora imati posebnu važnost za zajednicu u ekonomskom, kulturnom, historijskom ili društvenom smislu. Određenoj djelatnosti karakter javne službe priznaje društvena zajednica zbog važnosti koju služba ima za opći interes te društvene zajednice. Smatrajući da je najvažnije zadovoljiti opće interese, bez obzira ko tu službu vrši, javna služba u ovom kontekstu može biti i ona koju vrši privatno lice.

Karakter javne službe dodjeljuje se općom pravnom normom.

4. Vrste javnih službi

Za lakše razumijevanje pojma javne službe potrebno je napraviti i određenu podjelu, odnosno objediniti ih u neke grupe. Većina teoretičara posmatrajući predmet javne službe dijeli ih na:

- upravne javne službe i
- industrijske ili komercijalne javne službe.

Upravne javne službe obuhvataju djelatnost organa državne uprave i djelatnost ustanova kojima je povjereno vršenje javne službe.³ Najjednostavnije ih je negativno odrediti kao sve službe koje nisu komercijalnog ili industrijskog karaktera, pa se kao logičan zaključak nameće da su to neprofitne službe čija djelatnost ne zavisi i ne smije zavisiti od ostvarivanja eventualnog profita. Položaj njihovih službenika se razlikuje od položaja privatnih lica, službe funkcionišu pod pozitivnopravnim režimom, te mogu donositi pojedinačne upravne akte ili zaključivati upravne ugovore, koji podliježu izvršenju koje u krajnjem slučaju podliježe legitimnoj fizičkoj prinudi.

Pod upravnim javnim službama se podrazumijevaju djelatnosti sudova, organa državne uprave i ustanova kojima je povjereno vršenje javnih službi.

Ustanove su organizacije koje obavljaju poslove javnih službi. Ustanove se mogu javiti u oblastima predškolskog odgoja, obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite, kulture i sl. Mogu ih osnivati domaća i strana pravna i fizička lica. Ustanova nije organizacija profitnog karaktera, nego je opravdani

---

³ *Ibid. str. 409.*

cilj njenog postojanja zadovoljenje javnog (općeg) interesa na određenom području neke teritorijalno – političke zajednice. Bitno je napomenuti da ukoliko ustanova ipak ostvaruje dobit, tada se na nju primjenjuju propisi trgovačkog prava.

Sa stajališta našeg pravnog sistema, pojam javne ustanove blizak je materijalnom pojmu javne službe. Naime, prema Zakonu o ustanovama, javna se ustanova osniva za obavljanje određene djelatnosti (odgoja, obrazovanja, nauke i dr.) ili određenog dijela tih djelatnosti, ako je zakonom određeno da se ona obavlja kao javna služba.

Za formiranje javne ustanove, primaran je sadržaj određene djelatnosti koja se obavlja kao javna služba. Javna ustanova će se osnovati tek nakon što predstavničko tijelo određene političko - teritorijalne zajednice predvidi postojanje javnog interesa.

Jasno se može uočiti, analizirajući pozitivnopravne propise da se prednost daje materijalnom (sadržajnom) određenju ustanove ispred formalnog (organizacijskog), jer javnu ustanovu osniva prvenstveno javnopravno tijelo, ali se u određenim okolnostima može desiti da javnu ustanovu osnuje i fizičko ili pravno lice, odnosno subjekt privatnopravne prirode.

Pravna pozicija ustanova, kao oblika javnih službi, se u Bosni i Hercegovini i regionu nije značajnije mijenjala u posljednjih nekoliko decenija. Bosna i Hercegovina je preuzela Zakon o ustanovama iz perioda Socijalističke Republike BiH, a sadržaj propisa je sličan i u zemljama regiona. Tako, na primjer u Hrvatskoj i Srbiji postoji Zakon o ustanovama, kao opći propis, a uz taj zakon postoje posebni zakoni, *lex specialis*, za različite oblasti, npr. školstvo, zdravstvo, kulturu itd. Sadržaj propisa u svim zemljama je u najvećem broju pitanja koja reguliše identičan ili vrlo sličan.

Industrijske ili komercijalne javne službe podrazumijevaju vršenje djelatnosti koje podliježu i propisima javnog i privatnog prava. To najčešće službe ekonomskog karaktera, kod kojih se značajna pažnja posvećuje proizvodnji, transportu, prodaji i distribuciji. U ovu kategoriju javnih službi, između ostalog, ubrajaju se: željeznica, neka komunalna preduzeća, rudnici, hidroelektrane itd.

U praksi se za komercijalne javne službe često mogu vezati **koncesionarne javne službe**. Riječ je o javnoj službi u materijalnom smislu, koju vodi neko privatno, fizičko ili pravno lice, na svoj trošak i rizik, a prema posebnom ovlaštenju proslijeđenom od strane upravne vlasti, koja vrši i nadzornu funkciju. Vrlo rijetko koncesija bude dodijeljena neposredno u zakonu. Koncesionar istovremeno zadovoljava opći interes i sticanjem subjektivnog prava naplaćuje svoje usluge od budućih korisnika tih usluga. Posebna je obaveza koncesionara da službu obavlja kontinuirano, uredno i u skladu s namjerom zbog koje je uopće koncesija dodijeljena.

U bivšoj Jugoslaviji zakoni nisu omogućavali dodjelu koncesija. Tek Zakonom o stranim ulaganjima iz 1988.godine, otvara se mogućnost dodjele koncesija stranim ulagačima za korištenje određenih obnovljivih prirodnih bogatstava ili dobara.

U Bosni i Hercegovini u stanju opće privredne stagnacije i nepovoljnih trendova kretanja najznačajnijih ekonomskih pokazatelja, ova oblast se sve više nameće kao jedno od mogućih rješenja. Istina postoji mnogo protivnika ovakvog rješenja. Ova oblast je regulisana zakonima o koncesijama u Bosni i Hercegovini usvojenim u predstavničkim tijelima države i entiteta.

Jedan drugi trend razvoja javnih službi, javno-privatno partnerstvo, često biva poistovjećen sa koncesionarnom službom, što je samo djelimično ispravno. Javno privatna partnerstva, kao suvremen, fleksibilan i odgovoran oblik uspostavljanja javnih službi, tek se počinje promovisati u Bosni i Hercegovini, i samo je djelimično pravno regulisan.

5. Komparacija javnih službi u BiH i susjednim zemljama

5.1. Pojam javne službe u propisima države BiH

Iako Bosna i Hercegovina kroz svoj pravni, politički, ekonomski i upravni sistem dugi niz godina poznaje i primjenjuje izraz "javna služba", u pozitivnopravnim propisima naše zemlje se ne posvećuje naročita pažnja regulisanju ove oblasti. Tako Ustav Bosne i Hercegovine ne posvećuje pažnju ovoj oblasti kao posebnom institutu, što je i razumljivo, jer i širi pojam upravne djelatnosti nije sadržan u odredbama Ustava.

Ipak, u Aneksu 9. Ustava Bosne i Hercegovine je sadržan Sporazum o osnivanju javnih korporacija (preduzeća) Bosne i Hercegovine kojim se definiše upravljanje zajedničkim javnim objektima u oblasti komunalija, infrastrukture, te komunikacija i energije.

Najznačajnije odredbe ovog aneksa najvišeg pravnog akta Bosne i Hercegovine podrazumijevaju osnivanje Komisije za javna preduzeća čija se uloga sastoji u provjeri osnivanja javnih preduzeća Bosne i Hercegovine za pružanje zajedničkih javnih usluga, kao što su komunalne službe, energetika, poštanske i komunikacijske usluge.

„Komisija će naročito ispitati odgovarajuću unutrašnju strukturu takvih preduzeća, uslove za osiguravanje njihovog uspješnog i stalnog rada, te najbolje načine za pribavljanje dugoročnog investicionog kapitala.”⁴

Shvatajući potrebu osnivanja javnog preduzeća za organizovanje i upravljanje saobraćajnom infrastrukturom (ceste, željezničke pruge i luke), strane potpisnice Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH, čiji Aneks IV predstavlja Ustav BiH, su se obavezale osnovati Transportno preduzeće Bosne i Hercegovine.

Ustavotvorac je osnivanje transportnog preduzeća osmislio kao model za osnivanje drugih zajedničkih javnih preduzeća, kao što su ona za upravljanje komunalnim djelatnostima, energetikom, poštanskim i komunikacijskim uslugama. Međutim, izvršenje ove norme čeka već 19 godina.

Iz navedenog se jasno da zaključiti da se putem ovog aneksa naš Ustav u pogledu javnih službi, odnosno javnih preduzeća bazira na osnivanje pomenutog transportnog preduzeća, njegove nadležnosti, zadatke i načine organizacije, zatim osnivanje komisije o javnim korporacijama, dok se samo površno preporučuje da navedena transportna korporacija bude model za osnivanje drugih javnih preduzeća. Ukratko, Ustav nedovoljno razrađuje ovu oblast.

---

⁴ *Aneks 9. Ustava Bosne i Hercegovine - Sporazum o osnivanju javnih preduzeća u Bosni i Hercegovini, član I*

Ni sljedeći nivo u hijerarhiji pravnih akata ne reguliše ovu oblast u potpunosti. Naime, u smislu prelaznih rješenja utvrđenih Općim okvirnim sporazumom za mir u Bosni i Hercegovini, još uvijek je na snazi Zakon o ustanovama BiH iz 1992., koji je doživio izmjene i dopune u naredne dvije godine.

Za ovaj rad najbitniji dio ovog zakona kaže: "Ustanova se osniva za obavljanje djelatnosti obrazovanja, nauke, kulture, fizičke kulture, zdravstva, dječije zaštite, socijalne zaštite, socijalne sigurnosti i drugih djelatnosti utvrđenih zakonom."

Dalje se kaže: "Pod javnom službom se podrazumijeva trajno i nesmetano obavljanje djelatnosti u javnom interesu Bosne i Hercegovine, entiteta, kantona, općina ili grada."⁵

Postoje i *lex specialis* za neke javne službe poput Zakona o veterinarstvu u Bosni i Hercegovini, Zakona o kulturnim dobrima, Zakona o osnivanju kompanije za prijenos električne energije, kao i podzakonski i drugi akti koji pobliže definišu načine funkcionisanja, organizacije, uspostavljanja, transformacije, ukidanja i kontrole svake od službi ponaosob, ili grupe srodnih i sličnih službi.

Zakonom o prenosu, regulatoru i operateru sistema električne energije u Bosni i Hercegovini, stvorene su pretpostavke za osnivanje, a Zakonom o osnivanju kompanije za prijenos električne energije u Bosni i Hercegovini osnovano je dioničko društvo koje vrši djelatnost javne službe u ovoj oblasti.

U Zakonu o veterinarstvu u Bosni i Hercegovini se navodi da "Veterinarsku djelatnost implementiraju Ured za veterinarstvo, nadležni organi entiteta i Brčko Distrikta, nacionalni veterinarski instituti u Bosni i Hercegovini, veterinarsko - stočarski centri za reprodukciju, veterinarske organizacije, ovlaštene laboratorije drugih organizacija, veterinarska komora, kao i druge organizacije, koje dobiju koncesiju u skladu s ovim zakonom."⁶

U članu 52. se navodi da su veterinarske djelatnosti javne veterinarske službe koje se obavljaju u okviru mreže javne veterinarske

---

⁵ Zakon o ustanovama ("Službeni list R BiH", broj:02/92), član 3.

⁶ Zakon o veterinarstvu u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", broj: 88 /02), član 50.

službe. U ovom zakonu se navode i načini finansiranja, ustupanja koncesija pod određenim uslovima i sl.

Moguće je, posmatrajući ove praktične primjere iz bosanskohercegovačkog zakonodavstva, uočiti sve do sada pomenute teorijske elemente. Ovi primjeri pokazuju da ustanove imaju elemente javnih službi, poput općeg interesa, usklađenosti sa Zakonom o ustanovama, ustupanja koncesija pod određenim uslovima, mogućnosti osnivanja ustanova, naglašavanje da se radi o ustanovi ili javnoj službi od općeg interesa, opravdavanje svrhe osnivanja i postojanja ustanove i sl. Moguće je posmatrajući ove primjere uočiti i nedostatke i odstupanja u osnovu na idealno predstavljene elemente javnih službi. Ipak, i veliki broj razvijenih zemalja svijeta, a u određenoj mjeri i zemlje iz susjedstva, su uspješnije pristupili regulisanju ove oblasti.

Za razliku od Bosne i Hercegovine Republika Srbija ima Zakon o javnim službama, kojim se kao javne službe definišu ustanove, preduzeća i drugi oblici organizovanja utvrđeni zakonom, koji obavljaju djelatnosti odnosno poslove kojima se obezbjeđuje ostvarivanje prava građana odnosno zadovoljavanje potreba građana i organizacija.

Iz tih razloga Zakon predviđa da se u oblastima: obrazovanja, nauke, kulture, fizičke kulture, učeničkog i studentskog standarda, zdravstvene zaštite, socijalne zaštite, društvene brige o djeci, socijalnog osiguranja i zdravstvene zaštite životinja, osnivaju ustanove.

Za obavljanje djelatnosti odnosno poslova utvrđenih zakonom u oblasti: javnog informisanja, PTT saobraćaja, energetike, puteva, komunalnih usluga i drugih oblasti određenih zakonom, osnivaju se preduzeća.

Ustanove, preduzeća i druge oblike organizovanja za obavljanje poslova iz nadležnosti javnih službi mogu osnovati: Republika, autonomna pokrajina, grad, opština i druga pravna i fizička lica.

Svi navedeni poslovi se obavljaju uredno, kvalitetno i, što je posebno važno, pod jednakim uslovima za sve građane i organizacije.

Zakon o plaćama u javnim službama Republike Hrvatske definiše javne službe kao „javne ustanove i druge pravne osobe kojima se sredstva za

plaće osiguravaju u državnom proračunu, Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje i javne ustanove kojima se sredstva za plaće osiguravaju iz sredstava Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje.”⁷

Jasno je da su mnoge odredbe navedenih pravnih propisa slične u svim zemljama regiona. Posebno se to odnosi na dio vezan za funkcionisanje i organizaciju ustanova. Da li se radilo o pukom prepisivanju rješenja, nasljeđivanju propisa iz socijalističke Jugoslavije ili nema potrebe da se te oblasti drugačije urede? Nažalost, u Bosni i Hercegovini, kako je to već istaknuto u ovom radu, pozitivnopravna regulativa iz oblasti javnih službi nije dovoljno i adekvatno razrađena.

5.2. Pojam javne službe u propisima nižih nivoa vlasti

Nedovoljnu zastupljenost javnih službi u propisima najvišeg nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini donekle nadoknađuju propisi nižih nivoa, entitetskog, kantonalnog, gradskog, općinskog i pozitivnopravni propisi Brčko distrikta BiH.

Tako Ustav Federacije BiH pored oblasti proisteklih iz Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini pod pojmom javna služba podrazumijeva i oblasti socijalne politike i korištenja prirodnih resursa na području tog entiteta.

U Zakonu o zdravstvenoj zaštiti F BiH se ističe da je zdravstvena djelatnost koju obavljaju zdravstvene ustanove koje osnivaju Federacija, kanton, odnosno općina, i zdravstveni radnici u privatnoj zdravstvenoj djelatnosti, odnosno djelatnosti koje osnivaju domaća i strana fizička i pravna lica na osnovu saglasnosti, pod uslovima i na način propisan zakonom, djelatnost od interesa za Federaciju. Zakon definiše i da je Zavod za javno zdravstvo Federacije Bosne i Hercegovine zdravstvena ustanova koja obavlja javnozdravstvenu djelatnost na teritoriji Federacije.

U članu 2. Zakona o notarima F BiH stoji: “Služba notara je javna služba koju obavljaju notari, koji su samostalni i neovisni nositelji te službe.”⁸

---

⁷ Zakon o plaćama u javnim službama („Narodne novine”, broj: 27/01 i 39/09), član 2.

⁸ Zakon o notarima („Službene novine F BiH”, broj: 45/02), član 2.

Kao primjer kantonalnog propisa koji kao *lex specialis* reguliše djelatnost javnih službi navodimo Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Kantona Sarajevo. Zakon, pored ostalog, ističe da je bibliotečka djelatnost od posebnog interesa za Kanton Sarajevo, te da se na biblioteku primjenjuju opći propisi o ustanovama, ako zakonom nije drugačije određeno.

Takođe se ističe da je javna biblioteka namijenjena općem obrazovanju, informisanju i zadovoljavanju kulturnih i drugih potreba stanovništva, te da se Biblioteka Kantona Sarajevo osniva i djeluje kao samostalna javna ustanova.

Ustav entiteta Republika Srpska samo u osnovnim crtama garantuje minimum socijalne sigurnosti građana, te razradu instituta javne službe prepušta zakonima. Zakon koji reguliše ovu oblast u tom entitetu pod javnim ustanovama podrazumijeva ustanove, preduzeća i druge oblike organizovanja utvrđene zakonom, pod uslovima da obavljaju djelatnost, odnosno poslove kojima će se obezbjediti ostvarivanje prava i potreba građana.

Ranije zakonodavstvo Brčko distrikta BiH je pojam javnog službenika definisalo kao "lice koje obavlja stručne poslove u organima uprave koji obuhvataju i organizacione dijelove gdje se obavljaju poslovi koji po svojoj prirodi nisu upravnog karaktera, (prosvjetni radnik, vatrogasci, medicinsko osoblje i slično)."⁹ Novi Zakon o državnoj službi u organima javne uprave Brčko distrikta Bosne i Hercegovine iz 2014. godine, na jednostavniji način definiše ovu kategoriju, zadržavajući suštinu prethodne odredbe.

Veliki broj javnih službi u Bosni i Hercegovini je organizovan na lokalnom nivou, odnosno nivou lokalne samouprave, kako te sfere života i jesu i trebale bi biti u nadležnosti upravo tog nivoa vlasti. Da bi se kvalitetno implementirale i da bi građani zaista osjetili koristi i zadovoljili svoje neizbježne potrebe neophodno ih je realizirati na nivou lokalne zajednice.

U nastavku rada analiziraćemo nekoliko nasumično izabranih primjera iz Bosne i Hercegovine, te ih uporediti sa primjerima iz susjedstva i nastojati

---

⁹ *Zakon o državnoj službi u organima uprave Brčko distrikta BiH*, ("Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", broj: 28/06, 29/06, 19/07, 2/08, 9/08, 44/08, 25/09, 26/09 i 4/13), član 2., stav 3.

ukazati na eventualne greške i pravce u kojima bi se u budućnosti trebalo kretati pravno uređenje ove oblasti.

Statut Grada Sarajeva uspostavlja nadležnost Grada u vršenju javne službe u oblastima regulacije vode i kanalizacije, prikupljanja otpada, grijanja, gasa, rada tržnica, uređenja javnih parkova, djelovanja vatrogasne brigade, lokalne zdravstvene službe, te upravljanja sportskim objektima i grobljima. Statut definiše da Grad djelatnost javnih službi ostvaruje djelimično i u oblastima kulture, javnog saobraćaja, osnovnog i srednjeg obrazovanja, lokalnog biznisa, medija, turizma. Obavljanje pojedinih poslova iz samoupravnog djelokruga Grada Sarajeva može se, u skladu sa zakonom, povjeriti ustanovama, preduzećima i drugim pravnim licima osnovanim radi obavljanja javnih službi u Gradu Sarajevu.

Nažalost, u stvarnosti, vrlo često dolazi do tzv. „sukoba propisa”, koji su se u nekoliko navrata raspravljali i na nadležnim sudovima. Razlog tome je neadekvatno administrativno uređenje i distribucija nadležnosti između općina koje čine Grad, Grada Sarajeva, Kantona Sarajevo, a u nekim slučajevima i entiteta Federacija Bosne i Hercegovine. Zbog toga, iako su predviđene Statutom, Grad Sarajevo, u praksi ne ostvaruje najveći dio navedenih nadležnosti iz domena javnih službi.

I dok su u Statutu Grada Sarajeva samo taksativno pomenute oblasti javnih službe koje su u nadležnosti Grada, te pomenuto ko vrši nadzor nad nekim od njih, u Statutu jedne od općina Grada Sarajeva, općine Novo Sarajevo, se gotovo i ne pominju javne službe. Samo se u dijelu o samoupravnom djelokrugu općine kaže da Općina, u skladu sa zakonom kojim se uređuje pojedina oblast, između ostalog osigurava lokalne potrebe stanovništva u oblastima brige o djeci, odgoja i obrazovanja, rada i zapošljavanja, socijalne zaštite, kulture, fizičke kulture, sporta i zaštite i unapređenja životne okoline. U nadležnosti općinskog vijeća su i: osnivanje javnih preduzeća i javnih ustanova, kao i drugih pravnih lica za obavljanje djelatnosti od interesa za Općinu, nadzor nad radom organa i službi Općine, kao i javnih institucija koje osniva, te predlaganje mjera za unapređenje njihovog rada.

Nažalost od 12 komisija koje formira općinsko vijeće kao svoja stalna tijela ne postoji ni jedna koja bi analizirala i unapređivala stanje u oblasti javnih

službi, ali se zato na popisu komisija nalaze neke koje više formalno postoje, nego što u praksi djeluju. Dakle, njihovo postojanje i nije opravdano. A segment koji je najbitniji za život i rad svakog građanina i kojem se u pozitivnopravnoj regulativi, ali i praksi zemalja Evropske unije i ostalih razvijenih zemalja posvećuje značajna pažnja je zanemaren.

Shodno članovima 13. i 65. Statuta, poslove iz domena neadekvatno uređene oblasti javnih službi Općina Novo Sarajevo povjerava Gradu Sarajevu, ustanovama, privrednim društvima, drugim pravnim licima i samostalnim privrednicima osnovanim radi obavljanja javnih službi o čemu odluku donosi Općinsko Vijeće, kao i djelimično mjesnim zajednicama, koje su nadležne za samo iniciranje poslova koji neposredno utječu na svakodnevne potrebe, život i rad građana.

U Statutu Općine Zenica je na više mjesta detaljno uređena oblast javnih službi, načini osnivanja, funkcionisanja, nadzora i transformacije. U posebnom dijelu o javnim službama općina Zenica garantuje obavljanje javnih službi osnivanjem javnih ustanova, a u cilju trajnog i nesmetanog obavljanja djelatnosti u javnom društvenom interesu u skladu sa zakonom. Vijeće općine svojom odlukom osniva javne ustanove kada ocijeni da za njihovo osnivanje postoji javni interes i pravni osnov.

Vijeće općine može prenijeti obaveze osnivača na drugo pravno lice posebnom odlukom. Isto tijelo osniva i javna preduzeća u oblasti komunalnih djelatnosti, koja su obavezna da osiguraju trajno i kvalitetno obavljanje tih djelatnosti, kao i javna preduzeća za održavanje komunalnih objekata i uređaja, a naročito djelatnosti: opskrbe pitkom vodom, odvodnje i prečišćavanja otpadnih voda, prikupljanja i odvoza smeća i čišćenja javnih i zelenih površina, uređivanje i održavanje grobalja, uređivanje i rad gradskih tržnica, obavljanje dimnjačarskih poslova i druge djelatnosti u skladu sa Zakonom.

Posebnom odlukom mogu se odrediti i druge djelatnosti koje su pod uvjetima određenim zakonom od javnog društvenog interesa ili Vijeće općine ocijeni da su od posebnog interesa za Općinu. Načelnik općine putem općinskih službi prati rad, daje preporuke i poduzima mjere prema javnim ustanovama i javnim preduzećima čiji je osnivač Općina Zenica.

Građani putem mjesnih zajednica ili predstavki nadležnim tijelima i službama općine ili drugim javnim službama utječu na donošenje odluka i funkcionisanje javnih službi.

Kako smo u ovom dijelu rada analizirali uređenje javnih službi na lokalnom nivou vlasti u BiH, analiziraćemo i ustrojstvo javnih službi prema statutu jedne općine u Republici Hrvatskoj.

U okviru samoupravnog djelokruga Grad Pula osigurava obavljanje javnih službi osnivanjem trgovačkih društava, javnih ustanova i drugih organizacionih oblika, koji zadovoljavaju svakodnevne potrebe građana na području komunalnih, privrednih, društvenih i drugih djelatnosti, u skladu sa zakonom. Obavljanje određenih javnih djelatnosti Grad Pula može povjeriti na temelju ugovora i drugim pravnim i fizičkim licima.

Prema statutu grada društvene djelatnosti su odgoj i obrazovanje, nauka, kultura, informisanje, sport i tjelesna kultura, tehnička kultura, briga o djeci i zaštita djece i omladine, zdravstvo, socijalna zaštita, briga o invalidima i druge djelatnosti u skladu sa zakonom. Za obavljanje društvenih djelatnosti za koje je zakonom određeno da se obavljaju kao javne službe, grad osniva javne ustanove. Ustanove koje osniva grad samostalno vrše svoje poslove u skladu sa zakonom ili na zakonu utemeljenom propisu, aktu o osnivanju i statutu ustanove.

U ovom posebnom dijelu Statuta Grada Pule se još definišu obaveze subjekata koji vrše određene djelatnosti, definišu prava, obaveze, način funkcionisanja, odgovornost i ostali bitni elementi za funkcionisanje trgovačkih društava, što je ekvivalent privrednim društvima u BiH.

Prednosti su očite. Detaljnije nego u primjerima iz Bosne i Hercegovine, na jednom mjestu se definišu najvažniji elementi uređenja, funkcionisanja i nadzora javnih službi koje su u nadležnosti tog nivoa vlasti.

Ovdje smo za primjer uzeli susjednu Republiku Hrvatsku. Još uspješniji primjeri organizovanosti, transparentnosti, funkcionalnosti i servisnosti uprave postoje u općinama i gradovima Japana, Estonije, Njemačke, Francuske, skandinavskih zemalja, Austrije, Egipta itd. U tim zemljama modernizovana E-uprava nudi preko 300 internetskih servisa svojim

građanima, tako da se izbacuje nepotreban prazan hod, dugi i neefikasni postupci, neusaglašenost i nejasno određena nadležnost, a to omogućava građanima da kroz dobro uvezane i organizovane javne službe vrlo brzo i efikasno zadovolje opće potrebe. Uprava je vrlo vješto objedinila baze podataka, osigurala neometan pristup servisima javnih službi u bilo kojem dijelu zemlje, osigurala kvalitetan i ravnopravan tretman svim građanima.

Djelimično su neke općine u Bosni i Hercegovini poput Općine Novi Grad Sarajevo, Općine Centar, Općine Bihać, Općine Zenica i Opštine Modriča, uvodeći međunarodne standarde kvaliteta, nastojale građanima osigurati servisnu ulogu uprave, pa i javnih službi, prije svega kvalitetnijim informisanjem građana, približavanjem javnih službi građanima i osiguravanjem brže, efikasnije, kvalitetnije i humanije usluge.

Kako je ranije pomenuto ustavne i zakonske odredbe iz ove oblasti nisu kvalitetno razrađene. Ne postoji adekvatan zbirni zakon za javne službe, nego su odredbe o njihovom funkcionisanju sadržane u mnogobrojnim zakonskim, podzakonskim, pa čak i aktima poslovanja privrednih društava, ustanova i sl. Vidjeli smo da ni na nivou lokalne samouprave ne postoji razrađena struktura propisa iz oblasti javnih službi, kao što je to slučaj sa primjerima iz susjedstva ili drugih zemalja svijeta.

Jedan od zaključaka jeste i da se na svim nivoima vlasti u BiH, kao i zemljama regiona, ustanove osnivaju kao organizacioni oblik vršenja javnih službi u primarno socijalnim i neprofitnim djelatnostima, poput obrazovanja, kulture i socijalne zaštite, dok se javne službe u sektorima koji su više tržišno orijentisani, poput energetike, javnog informisanja i saobraćaja organizuju u formi preduzeća.

ZAKLJUČAK

Država obezbjeđuje različita dobra i usluge svojim građanima, od nacionalne sigurnosti, preko obrazovanja, socijalne zaštite, zdravstvenih usluga, do policijskih usluga i vatrogasne službe. Neke od ovih dobara i usluga obezbjeđuje isključivo država (nacionalna sigurnost, odbrana, policija), dok druge mogu obezbjeđiti i država, ali i privatni sektor. Po čemu se proizvodnja ovih dobara i pružanje ovakvih usluga razlikuje od proizvodnje i usluga koju vrše različiti privatni, pravni i fizički subjekti, poput proizvodnje automobila, slatkiša, luksuznog namještaja i sl.?

Pojedinci nisu u stanju, zbog nedostatka resursa, znanja, vještina, uslova, vremena, složenog sistema itd., obezbjeđiti mnoga dobra i usluge. Uloga države se upravo ogleda u tome, obezbjeđenju uslova za zadovoljenje javnih (općih) interesa i potreba svih građana, bez diskriminacije po nekoj osnovi, neophodnih za redovno odvijanje života i rada građana.

Savremeni modeli uprave koji sve značajnije kroz servisnu ulogu uprave potenciraju razvoj i održavanje koncepcija socijalne države i države blagostanja ističu potrebu jačanja ustanove javnih službi. Cilj uprave jeste razvoj javnih službi. Neki teoretičari gotovo pa izjednačavaju ta dva pojma u funkcionalnom smislu. Sama ideja o upravi kao javnoj službi proističe iz globalnog pristupa državnoj vlasti kao javnoj službi. Uloga države, ili možda njena nepisana obaveza iz Društvenog ugovora, jeste obezbijediti uslove neophodne za svakodnevni život i rad svih građana po ravnopravnoj osnovi, odnosno ukupni društveni napredak u svim oblastima od općeg (javnog) interesa.

U nekim zemljama u razvoju, javne službe ne teže značajnom napretku u svom razvoju. Na primjer, usluge snabdijevanja vodom su dostupne samo bogatoj i srednjoj klasi, ukoliko uopće postoji bogata, odnosno visoka klasa. Često se diskriminacije u pružanju usluga javnih službi u ovim zemljama javljaju iz političkih razloga.

Dodatni izazovi su prisutni u zemljama u tranziciji kakva je Bosna i Hercegovina. U našoj zemlji određene privredne djelatnosti obavljaju se u preduzećima i društvima sa većinskim javnim kapitalom na entitetskom, kantonalnom i lokalnom nivou. Javna preduzeća i društva sa većinskim javnim

kapitalom organizovana su u oblasti telekomunikacija, pošta, željezničkog i vazdušnog saobraćaja, elektroprivrede, šumarstva, vodoprivrede, komunalnih i drugih djelatnosti. Djelatnosti obrazovanja, zdravstva, penzionoinvalidske i socijalne zaštite, zapošljavanja i kulture obavljaju se kao javni poslovi na entitetskom, kantonalnom i lokalnom nivou. Ove djelatnosti su organizovane u fondovima, ustanovama i drugim institucijama.

U ovom radu mogli smo uočiti, primjenjujući naučnu metodu komparacije, trenutno stanje i nedostatke ili prednosti koje ima naša država u odnosu na zemlje iz susjedstva i ostale države svijeta. Pozitivne pravne norme koje regulišu ovu oblast u Bosni i Hercegovini su nesistematizovane, neadekvatne, zastarjele; nadležnosti nisu jasno raspoređene, pojavljuju se anomalije u finansiranju ove oblasti itd.

Pravni propisi iz oblasti javnih službi u Bosni i Hercegovini nisu adekvatno i dovoljno uređeni. Uglavnom se samo kratko nabrajaju oblasti u kojima je uspostavljen institut javnih službi. Određene javne službe su u nadležnosti različitih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini. Postoje i pojedinačni podzakonski propisi nadležnih institucija vlasti, kao i akti unutrašnje organizacije ustanova, javnih preduzeća i sl. koji detaljnije razrađuju nadležnosti javnih službi ponaosob, gdje su definisani načini osnivanja, funkcionisanja, kontrole, poslovanja i ukidanja tih subjekata.

Dalibog nedovoljnog poznavanja materije ili partikularnih interesa određenih grupa u još uvijek nefunkcionalnom sistemu vlasti Bosne i Hercegovine u kojima ne postoji jasan i kvalitetno utemeljen sistem odgovornosti, javne službe su još uvijek neadekvatno i netransparentno uređene.

Koristeći teorijska saznanja, te međunarodno i lokalno iskustvo i stručnost postoji više načina unaprjeđenja efikasnosti i efektivnosti javnih službi, poput implementacije i praćenja uspješnosti u službi savremenog klijenta i usluga fokusiranih na građane. Istovremeno, javne službe moraju težiti ka pružanju svojih usluga na ekonomičniji način, pružajući građanstvu viši stepen odgovornosti i transparentnosti, vodeći računa da su te aktivnosti kvalitetne i dugoročne. Možda stupanje na snagu novih zakonskih rješenja u ovoj oblasti poboljša kvalitet ostvarenja općih i pojedinačnih potreba koje su građanima dužne obezbjediti javne službe.

Literatura:

KNJIGE:

- Breban G., *Administrativno pravo Francuske*, CID, Podgorica, 2002.
- Đelmo Z., *Pravno uređenje javne uprave*, Fakultet za javnu upravu, Sarajevo, 2009.
- Borković I., *Upravno pravo*, šesto, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Informator, Zagreb, 1997.
- Lilić S, Kunić P, Dimitrijević P, Marković M., *Upravno pravo*, Savremena administracija, Beograd, 1999.

USTAVI I ZAKONI:

- Aneks 9. Ustava Bosne i Hercegovine – Sporazum o osnivanju javnih preduzeća u Bosni i
- Hercegovini (<http://www.ohr.int>)
- Ustav Federacije Bosne i Hercegovine (“Službene novine F BiH”, broj: 01/94 i 13/97)
- Ustav Republike Srpske (“Službeni glasnik Republike Srpske”, broj: 03/92, 06/92, 08/92, 15/92 i 19/92)
- Zakon o ustanovama (“Službeni list R BiH”, broj: 02/92)
- Zakon o privrednim društvima (“Službene novine F BiH”, broj: 23/99)
- Zakon o javnim službama (“Službeni glasnik RS”, broj: 42/91 i 71/94)
- Zakon o državnim službenicima (“Službeni glasnik RS”, broj: 79/05-12)
- Zakon o plaćama u javnim službama (“Narodne novine”, broj: 27/01 i 39/09)
- Zakon o veterinarstvu u Bosni i Hercegovini (“Službeni glasnik BiH”, broj: 88/02)
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti (“Službene novine F BiH”, broj: 46/10)
- Zakon o notarima (“Službene novine F BiH”, broj:45/02)

- Zakon o bibliotečkoj djelatnosti ("Službene novine KS", broj: 17/99)
- Zakon o državnoj službi u organima uprave Brčko distrikta BiH ("Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", broj:)
- Statut Grada Sarajeva ("Službene novine KS", broj: 12/98)
- Statut Općine Zenica ("Službene novine općine Zenica", broj: 03/98 i 06/99)
- Statut Općine Novo Sarajevo ("Službene novine KS", broj: 25/04)
- Statut Grada Pula („Službene novine”, broj: 07/09, 16/09, 12/11 i 1/13)